

KS. JÓZEF WROCEŃSKI SCJ
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

POZYCJA LEGATÓW PAPIESKICH W PRAWIE KANONICZNYM I MIĘDZYNARODOWYM

Treść: Wstęp. – 1. Początki instytucji legata papieskiego i jej historyczny rozwój. – 1.1. Instytucja legata papieskiego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku. – 1.2. Instytucja legata papieskiego na Soborze Watykańskim II. – 2. Pojęcie i rodzaje legatów papieskich. – 3. Pozycja legatów papieskich według obowiązującego prawa kościelnego. – 3.1. Ustanawianie legatów papieskich. – 3.2. Kompetencje i obowiązki w relacjach wewnętrzkościelnych. – 3.3. Przywileje i uprawnienia w relacjach wewnątrzkościelnych. – 3.4. Ustanie misji legata papieskiego. – 4. Pozycja prawna legatów papieskich jako przedstawicieli dyplomatycznych. – 4.1. Ustanawianie legatów papieskich jako przedstawicieli dyplomatycznych. – 4.2. Kompetencje legatów w relacjach z państwami i ich funkcje dyplomatyczne. – 4.3. Przywileje i immunitety legatów papieskich jako przedstawicieli dyplomatycznych. – 4.4. Zadania przedstawicieli Stolicy Apostolskiej przy organizacjach międzynarodowych. – 4.5. Zakończenie misji przedstawiciela dyplomatycznego Stolicy Apostolskiej. – Zakończenie.

Wstęp

Zwyczaj wysyłania przez papieży swoich przedstawicieli do różnych regionów kościelnych, a następnie i do rządzących państwami sięga prawie pierwszych wieków istnienia Kościoła. Początkowo tymczasowi, a później stali przedstawiciele papieża byli pierwowzorem późniejszych stałych misji dyplomatycznych. Zmieniał się też na przestrzeni dziejów Kościoła charakter instytucji legata papieskiego. Początkowo legaci byli wysyłani do realizacji zadań

o charakterze wewnątrzkościelnym, głównie na sobory i synody partykularne, z czasem zaczęły pośredniczyć w relacjach między papieżem a monarchiami.

Obecnie posługa legatów papieskich ma szczególny i wielowymiarowy charakter, bowiem ich podstawowym zadaniem jest łączyć wrażliwość na problemy Kościołów i społeczeństw, w których działają, z wiernością zasadom, które kierują działalnością Stolicy Apostolskiej, w dziedzinie zarówno kościelnej, jak i cywilnej. Stąd też misja legatów papieskich jest służbą doniosłą i trudną. Nie może ona polegać jedynie na pośrednictwie urzędowym, ale musi być autentyczną obecnością duszpasterską. Bowiem zarówno reprezentowanie Biskupa Rzymskiego w Kościele jakiegoś kraju, czyli podległym Konferencji Biskupów, jak i spełnianie funkcji dyplomatycznych w imieniu Stolicy Apostolskiej przy państwie i jego rządzie powierza się tej samej osobie. Tak więc legat papieski to mąż kościelny, zwykle mający święcenia biskupie, któremu Biskup Rzymski zleca zadanie reprezentowania go w sposób stały w jakimś kraju lub regionie świata¹. Słusznie zatem można mówić o specyfice urzędu legata papieskiego pełniącego swoją misję w dwóch płaszczyznach: duchowej i doczesnej, kościelnej i świeckiej. Jego specyfika wynika ze szczególnej roli, jaką ma do spełnienia we współczesnym świecie. Podczas gdy głównym zadaniem innych dyplomatów jest troska o dobro państwa i jego obywateli, misja legatów ma przede wszystkim charakter ponadnarodowy i ogólnoludzki oraz charakteryzuje się niezaangażowaniem w światową politykę i gospodarkę.

Warto więc może spojrzeć na posługę legata w aspekcie prawnym, ze szczególnym uwzględnieniem jego współczesnych zadań. Okazją do podjęcia rozważań na ten temat jest przypadająca w przyszłym roku trzydziesta rocznica wznowienia stosunków dyplomatycznych między Stolicą Apostolską a Polską Rzeczypospolitą Ludową (17 lipca

¹ Por. PAULUS VI, Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. I, 1., AAS 61(1969)473-484. Por. także *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum 1984, kan. 363 (dalej KPK83).

1989 r.) i złożenie listów uwierzytelniających przez nuncjusza apostolskiego w Polsce.

1. Początki instytucji legata papieskiego i jej historyczny rozwój

Instytucja legata papieskiego ma wielowiekowe korzenie historyczne, które sięgają aż IV wieku. Ze względu na tak długą tradycję wysyłania przez papieży swoich przedstawicieli, charakter legacji papieskiej zmieniał się na przestrzeni wieków. Zmieniały się kompetencje legatów, sposoby ich ustanawiania, czas trwania pełnionych przez nich misji. Różne też były rodzaje przedstawicieli dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej, którzy stali się istotnym elementem procesu rozwoju dyplomacji nowożytnej. Rozwój Kościoła, a szczególnie jego rozrost terytorialny uniemożliwiały Biskupowi Rzymu osobistą obecność w Kościołach partykularnych, stąd też posyłał on do nich swoich przedstawicieli. Początkowo byli więc oni wysyłani tylko do Kościołów partykularnych, dla załatwienia konkretnych spraw. Reprezentowali także papieża podczas soborów powszechnych i synodów partykularnych. Przyjmuje się, że pierwszymi legatami papieskimi byli kapłani Klodiusz i Wit oraz dwóch diakonów: Eugeniusz i Cyriak, reprezentujący papieża Sylwestra I na synodzie w Arles w 314 roku². Podobny charakter miała misja biskupa Hozjusza z Kordoby i dwóch kapłanów rzymskich: Wincentego i Wita na soborze nicejskim w 325 roku. Podobne praktyki wysyłania przez papieży swoich reprezentantów powtórzyły się w związku z soborami w Konstantynopolu w 338 roku, w Efezie w 431 roku, w Chalcedonie w 451 roku. Przedstawiciele papieża wywodzili się z jego najbliższego otoczenia, czyli z kleru rzymskiego i mogli przewodniczyć obradom i składać swoje podpisy na uchwalonych dokumentach³, a następnie przewozili je do papieża do zatwierdzenia.

² Por. B. KUMOR, *Historia Kościoła. Cz. I. Starożytność chrześcijańska*, Lublin 1972, s. 164.

³ Por. F. PASTERNAK, *Posoborowa odnowa instytucji legatów papieskich*, Prawo Kanoniczne 22(1979) nr 1-2, s. 34. Por. także T. PAWLUK, *Przedstawicielstwo papieskie*

Od V wieku papieże wysyłali swoich legatów z pełnomocnictwami do załatwienia różnych spraw kościelnych. Byli to najczęściej biskupi zwani wikariuszami apostolskimi⁴, którzy czuwali nad prowincjami kościelnymi. Do ich zadań należało przewodniczenie synodom, konsekrowanie metropolitów, rozstrzyganie sporów między biskupami, przesyłanie informacji do papieża o sytuacji Kościołów partykularnych⁵. Z biegiem czasu ich pełnomocnictwa powiększyły się, stąd też w imieniu Stolicy Apostolskiej wydawali dekrety administracyjno-dyscyplinarne, niekiedy tworzyli, reorganizowali lub znosili diecezje, mogli deponować lub ustanawiać biskupów, na specjalnie zwołanych synodach mogli wydawać statuty, za pomocą, których wprowadzali w życie przepisy prawa powszechnego⁶. W tym też okresie pojawił się inny rodzaj przedstawiciela papieża, zwany *legatus a latere*. Tytuł ten oznaczał wysłannika, który w imieniu papieża załatwiał bieżące sprawy, a po ich załatwieniu tracił pełnomocnictwa i władzę⁷. Z upływem czasu, w średniowieczu, pojawiła się funkcja legata urodzonego – *legatus natus*. Byli to najczęściej biskupi ważniejszych stolic biskupich, którzy uzyskiwali część jurysdykcji papieskiej i mieli obowiązek składania sprawozdań z wypełnionych obowiązków⁸. Warto jeszcze wspomnieć o innym rodzaju legata papieskiego,

w Kościele partykularnym i dyplomacja Stolicy Apostolskiej, Prawo Kanoniczne 33(1990) nr 3-4, s. 9.

⁴ Por. R. SZEWCZYK, *Pozycja prawna legatów Biskupa Rzymu*, Prawo Kanoniczne 56(2013) nr. 1, s. 74.

⁵ Por. E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy Papieża w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1979, s. 162.

⁶ Por. T. PAWLUK, *Przedstawicielstwo papieskie...*, s. 9.

⁷ Por. E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy Papieża...*, s. 162. Por. także M. ŻUROWSKI, *O duchowieństwie w szczególności. Cz. I. Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*, Warszawa 1970, s. 181-182.

⁸ Por. F. PASTERNAK, *Posoborowa odnowa...*, s. 35. Legatami papieskimi urodzonymi *legatus natus* byli arcybiskupi gnieźnieńscy, którzy ten tytuł otrzymali w 1515 roku, wcześniej uzyskując tytuł Prymasa (1418). Swą jurysdykcją prymasowską i legacką objęli terytorium kraju przyczyniając się do wzmocnienia pozycji prymasa w episkopacie polskim. Jednak w związku z pojawieniem się w Polsce legatów stałych (1555) ich pozycja, poza honorową, nie miała większego znaczenia.

który zaistniał w V wieku, a mianowicie o *apokryzjariuszu*⁹. Byli to stali przedstawiciele papiescy na dworze cesarskim w Konstantynopolu. Z zasady nie posiadali oni władzy, a wykonywali jedynie funkcje dyplomatyczne i kościelne, komunikowali życzenia papieża cesarzom i odwrotnie¹⁰. Byli to pierwsi urzędnicy papiescy pełniący funkcje dyplomatyczne¹¹. Dbali oni też o zachowanie zwierzchnictwa papieża nad Kościołem na Wschodzie, jak również, zwłaszcza w późniejszym okresie, o utrzymanie i umocnienie samodzielnego państwa papieskiego¹².

Charakter zadań papieskich wysłanników zmienił się po utworzeniu Państwa Kościelnego (VIII w.). Od tego momentu dyplomacja stała się jedną z koniecznych funkcji papieża, a legaci udawali się z misją nie tylko do Kościołów partykularnych, lecz także do władców świeckich. Skład delegacji był początkowo bardzo zróżnicowany. Znajdowali się w nich przedstawiciele różnych szczebli hierarchii kościelnej: biskupi, prezbiterzy a nawet subdiakon¹³. Zwyczaj wysyłania legatów papieskich nasilił się od końca IX wieku¹⁴, bowiem w wielu chrześcijańskich krajach Europy zaistnieli posłowie (legaci), którzy w imieniu Stolicy Apostolskiej rozstrzygali problemy kościelno-polityczne i mieli określony zakres uprawnień oraz wyznaczony czas trwania legacji¹⁵.

Do końca XI wieku misje wysłanników papieża miały charakter doraźny. Wyjątkiem od tej zasady, o czym wspomniano już wyżej, byli stali przedstawiciele przy dworze cesarskim w Konstantynopolu,

⁹ Por. B. KUMOR, *Apokryzjariusz*, w: Encyklopedia Katolicka, t. I, Lublin 1985, k. 770-771.

¹⁰ Por. P. BOGACKI, *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*, Warszawa 2009, s. 76.

¹¹ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy Apostolskiej*, w: Encyklopedia Katolicka, t. IV, Lublin 1985, kol. 427-431.

¹² Por. G. DENZLER, C. ANDERSEN, *Leksykon historii Kościoła*, Warszawa 2005, s. 34.

¹³ Por. P. BOGACKI, *Stolica Apostolska jako podmiot...*, s. 76.

¹⁴ Por. J.N.D. KELLY, *Encyklopedia papieżów*, Warszawa 1997, s. 152 nn.

¹⁵ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy...*, kol. 428.

zwani apokryzarjuszami. W tym samym wieku nastąpił wyraźny wzrost częstotliwości wysyłania legatów. Przyczyną tej sytuacji była potrzeba zwoływania licznych synodów, z powodu szerzącej się wówczas symonii i nielegalnych małżeństw kleru¹⁶. Duży postęp w rozwoju instytucji legata papieskiego w XI wieku wniósł papież Grzegorz VII.(1073-1085). Uważany za głównego twórcę reformy gregoriańskiej, wysyłał on swoich przedstawicieli do poszczególnych państw w celu wprowadzania w życie reform kościelnych. Za jego pontyfikatu wprowadzono zasadę wysyłania stałych legatów papieskich. Czas ich misji nie był z góry określony. Zobowiązani byli do przeprowadzenia całego dzieła reformy na danym terenie. Przedstawicielstwa te nabrały specjalnego znaczenia, ponieważ na ich czele stali zwykle kardynałowie. Ponadto członkowie tych przedstawicielstw byli powoływani z tych narodów lub krajów, do których mieli być posłani. Okazało się to trafnym posunięciem, bowiem ludzie ci, zwykle dobrze wykształceni, energiczni i doświadczeni, znali potrzeby Kościołów partykularnych. Mieli oni szersze kompetencje, od przewodniczenia lokalnym synodom po rokowania z władzami świeckimi w imieniu papieża¹⁷. Tak, więc papież Grzegorz VII jako pierwszy ustanowił instytucję stałych posłów, na której później wzorowała się Wenecja, uznawana przez historyków za główną szkołę dyplomacji¹⁸.

Znaczącym zadaniem w działalności legatów papieskich było zbieranie określonych opłat na rzecz skarbu papieskiego. Wysłanników Stolicy Apostolskiej, którym powierzono tego rodzaju działalność skarbową, nazywano kolektorami papieskimi¹⁹. Niektórzy historycy

¹⁶ Por. B. KUMOR, *Historia Kościoła. Cz. II. Wczesne średniowiecze chrześcijańskie*, Lublin 1972, s. 99.

¹⁷ Por. B. KUMOR, *Historia Kościoła. Cz. III. Złoty okres średniowiecza chrześcijaństwa*, Lublin 1976, s. 12. Prawdopodobnie papież Grzegorz VII jako pierwszy wysłał legatów papieskich do Polski, w celu odnowienia metropolii gnieźnieńskiej. Por. także T. PAWLUK, *Przedstawicielstwo papieskie...*, s. 9.

¹⁸ Por. R. FRELEK, *Dzieje dyplomacji; zarys historii stosunków międzynarodowych*, Toruń 2007, s. 135.

¹⁹ Por. S. TYMOSZ, *Kolektor*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. IX, Lublin 2002, kol. 341-342.

uważają, że to właśnie oni byli bezpośrednimi poprzednikami stałych nuncjuszy papieskich²⁰.

W XIII wieku powstał urząd nuncjusza apostołskiego wzorowany na reformie papieża Grzegorz VII, który nazywał swoich legatów *nuntii a latere Apostolicae Sedis*. Aż do Soboru Trydenckiego ta grupa legatów miała ogromną władzę, dzięki której mogli oni nawet ograniczać kompetencje biskupów. Ich głównym zadaniem była wizytacja odległych regionów, w których papież nie mógł sprawować swojej władzy osobiście. Do ich kompetencji należało usuwanie ze stanowisk opatów, uwalnianie od ekskomuniki (nieograniczone terytorialnie), przyznawanie beneficjów kościelnych w prowincji, którą powierzono legatowi, zatwierdzanie wyboru arcybiskupów, biskupów i opatów, określanie przesłanek do stanowienia prawa. Co więcej, mieli oni władzę zwyczajną rozpatrywania spraw zarezerwowanych papieżowi z wyjątkiem zmiany procedury sądowej. Ich działalność i funkcja nie kończyła się wraz ze śmiercią papieża²¹. Dzięki dużym uprawnieniom posiadali też szczególną pozycję wobec rządzących. Od XII wieku legatami *a latere* byli zawsze kardynałowie. Podczas ich misji inni legaci np. *legatus natus* nie mogli korzystać ze swych uprawnień i insygniów²². Ich wielka władza, a zwłaszcza jej nadużycia były powodem konfliktów z miejscowymi ordynariuszami oraz władzami świeckimi. Stąd też na przełomie XIII/XIV wieku niektórzy królowie nie wpuszczali legatów do swoich krajów, byli im nieprzychylni, a nawet ich prześladowali²³. Stąd też podjęto próbę, zwłaszcza na Soborze Laterańskim IV²⁴ ograniczenia władzy i uprawnień legatów papieskich, którzy odtąd nie mogli obciążać finansowo Kościoła

²⁰ Por. T. PAWLUK, *Przedstawicielstwo papieskie...*, s. 10; Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy...*, kol. 428.

²¹ Por. F. PASTERNAK, *Posoborowa odnowa...*, s. 36.

²² Por. P. BOGACKI, *Stolica Apostolska jako podmiot...*, s. 91.

²³ Por. E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy Papieża...*, s. 159.

²⁴ Por. SOBÓR LATERAŃSKI IV, *Konstytucja Procurationis quae visitationis*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. II, opr. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2003, s. 273.

lokalnego ponad to, co konieczne, ani domagać się nadmiernych świadczeń z racji wizytacji.

W końcu XV i na początku XVI wieku powstały stałe przedstawicielstwa Stolicy Apostolskiej zwane nuncjaturami, również panujący ustanawiali stałych ambasadorów przy Stolicy Apostolskiej²⁵. W tym okresie nastąpił nie tylko wzrost liczby podmiotów dyplomacji, ale także rozwój prawa międzynarodowego. W Kościele do rozwoju dyplomacji przyczynił się znacząco papież Leon X (1513-1521), zwłaszcza przez swoją działalność dyplomatyczną i umocnienie nuncjatur²⁶. Poprzez wprowadzenie stałych nuncjuszy w głównych katolickich monarchiach zastępowano dotychczasowych legatów. Za pontyfikatu wspomnianego wyżej papieża funkcjonowała zasada: ile państw tyle nuncjatur. Nuncjusze reprezentowali bezpośrednio osobę papieża, a nie Stolicę Apostolską, podobnie świeccy dyplomaci reprezentowali suwerena, a nie państwo. Chociaż w tym okresie nie było jeszcze żadnych międzynarodowych konwencji dotyczących protokołu dyplomatycznego, to obowiązywała już określona hierarchia przedstawicieli dyplomatycznych. Najwyżsi rangą byli nuncjusze i inni legaci papiescy. Do ich kompetencji należało m.in. dyspensowanie od niektórych przeszkód małżeńskich, udzielanie zezwoleń na czytanie ksiąg znajdujących się na indeksie ksiąg zakazanych, udzielanie odpustów częściowych, dyspensowanie od postów, zwalnianie z przysięgi, zezwalanie kapłanom na rozgrzeszanie z grzechów, z których rozgrzeszanie było zarezerwowane biskupom²⁷.

W okresie reformacji stosunki dyplomatyczne Stolicy Apostolskiej straciły na znaczeniu z powodu sporów religijnych, a zwłaszcza

²⁵ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy...*, kol. 428. W Polsce taką stałą nuncjaturę przy dworze królewskim ustanowiono w 1555 roku. Do chwili jej ustanowienia przebywało w Polsce od początku istnienia państwa i struktur kościelnych około 100 legatów do spraw zleconych. Działalność stałej nuncjatury została wstrzymana po trzecim rozbiórce Polski w 1796 roku i wznowiona dopiero w maju 1918 roku. Por. w tym względzie T. SILNICKI, *Z dziejów Kościoła w Polsce. Studia i szkice historyczne*, Warszawa 1960, s. 295-379.

²⁶ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy...*, kol. 428.

²⁷ Por. K. DOPIERAŁA, *Księga papieży*, Poznań 1996, s. 297 nn.

z powodu przyjęcia protestantyzmu przez wiele krajów europejskich. Przedstawiciele Stolicy Apostolskiej w tym okresie zajmowali się głównie hamowaniem postępów reformacji, a po Soborze Trydenckim bardziej konsekwentnym realizowaniem programu reformy katolickiej²⁸. W niedługim jednak czasie do rozwoju nuncjatur przyczynił się papież Grzegorz XIII (1572-1585). Dzięki niemu nuncjatury stały się regularnym organem władzy papieskiej. Określono też szereg zasad dotyczących kompetencji nuncjuszy oraz funkcjonowania nuncjatur. Powstało dokładne rozróżnienie między pojęciem legata, nuncjusza i internuncjusza. Legatami nazywano reprezentantów papieskich rezydujących w dokładnie określonym miejscu i nie będących kardynałami. Nuncjuszy mianowano tylko przy monarchach, a internuncjuszami określano dyplomatów drugiej kategorii²⁹. Od tej pory nuncjusz był biskupem lub arcybiskupem i miał obowiązek informowania Biskupa Rzymu o sytuacji Kościoła w danym państwie, o biskupach i o różnych aspektach życia kościelnego, politycznego kulturalnego. Tak ustalone struktury nuncjatur oraz zdania legatów papieskich przetrwały aż do naszych czasów bez większych zmian. Nuncjusze uposażeni materialnie przez Stolicę Apostolską skutecznie troszczyli się o zachowanie i rozwój wiary katolickiej, utrwalając autorytet Biskupa Rzymu, bronią nieskrępowanego wykonywania przez Kościół swojej misji oraz utrwalają pokój między narodami³⁰.

Po utracie Państwa Kościelnego (1870), wbrew silnemu naciskowi liberalizmu politycznego i prawniczego oraz tendencjom antykościelnym aktywność dyplomacji Stolicy Apostolskiej nie osłabła. Powstają nowe placówki dyplomatyczne już nie tylko w państwach katolickich, ale i w państwach protestanckich i prawosławnych³¹. Do takiej sytuacji przyczynił się niewątpliwie papież Leon XIII (1878-1903), który

²⁸ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy...*, kol. 428.

²⁹ Por. Tamże. Por. także R. SZEWCZYK, *Pozycja prawna legatów...*, s. 77.

³⁰ Por. T. PIERONEK, *Nuncjusz, osobisty reprezentant Biskupa Rzymu*, Tygodnik Powszechny 43(1989), s. 5.

³¹ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy...*, kol. 428. Por. także M. BANASZAK, *Historia Kościoła Katolickiego, t. III, Czasy nowożytne*, Warszawa 1989, s. 132.

wielokrotnie posługiwał się legatami, stanowczo podkreślając, że Biskup Rzymu ma wrodzone prawo wysyłania swoich legatów³².

Ogromnym krokiem w procesie rozwoju dyplomacji, a co za tym idzie i instytucji legata był kongres wiedeński (1815), na którym ustalone zostały podstawowe reguły dyplomatyczne oraz przyjęto najważniejsze procedury. Dokonano też klasyfikacji przedstawicieli dyplomatycznych. Podzielono ich na trzy grupy. Nuncjusze znaleźli się wówczas w pierwszej grupie razem z ambasadorami. Postanowiono też, że dziekanem korpusu dyplomatycznego, a więc przewodniczącym reprezentacji wszystkich dyplomatów akredytowanych w danym kraju będzie nuncjusz papieski oraz wprowadzono zasady precedencji w korpusie dyplomatycznym. Potwierdzenie tych postanowień znalazło się w Protokole Akwizgrańskim (1918)³³, na mocy którego poszerzono rangi przedstawicieli dyplomatycznych. Przepisy powyższe do dzisiaj są podstawą protokołu dyplomatycznego.

1.1. Instytucja legata papieskiego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku

Prawodawca w pierwszym Kodeksie Prawa Kanonicznego³⁴ regulował zagadnienie legatów papieskich w Księdze II, w tytule VII i w rozdziale V zatytułowanym *De Legatis Romani Pontificis*, w kanonach 265-270. Przepisy Kodeksu regulowały materię, która na przestrzeni wieków była rozproszona w wielu dokumentach, a przede wszystkim była sporna między legatami a biskupami w kwestii relacji jurysdykcji legatów do władzy biskupów, bowiem uprawnienia legatów często pokrywały się z kompetencjami biskupów. Przedstawiciele Stolicy Apostolskiej nierzadko ingerowali w jurysdykcję biskupów. Stąd też prawodawca kodeksowy nakazał legatom uszanowanie swobody

³² Por. R. SZEWCZYK, *Pozycja prawna legatów...*, s. 79.

³³ Por. *Protokół Kongresu Akwizgrańskiego z 21 listopada 1918 r.*, w: A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo dyplomatyczne i konsularne. Wybór dokumentów*, Lublin 2001, s. 60-62.

³⁴ Por. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti papae XV auctoritate promulgatus, Romae 1917.* (dalej KPK17).

wykonywania władzy przynależnej biskupom³⁵. Ponadto zostało uregulowane także zagadnienie precedencji dotyczące hierarchii kościelnej. Legatom przyznano wysoką pozycję – przed wszystkimi ordynariuszami. Tylko kardynałowie mieli wyższy status w kwestii pierwszeństwa³⁶.

Prawodawca stanowił też, że Biskup Rzymu ma własne i wrodzone prawo wysyłania swoich legatów, wśród których wymieniał legata *a latere*, nuncjusza, internuncjusza i delegata apostolskiego³⁷. Charakter misji legatów *a latere* różnił się od pozostałych. Miał on charakter nadzwyczajny i tymczasowy, *alter ego* Biskupa Rzymu, podczas gdy wcześniej ich misje były zwyczajne. Nadal jednak kandydaci na legatów tej kategorii byli wybierani spośród kardynałów. Ich zadania i uprawnienia zależały od powierzonej im materii, która była ściśle określona w nominacji papieskiej. Prawodawca ponadto traktował nuncjuszy na równi z internuncjuszami. Różnica jednak tkwiła w prawie międzynarodowym, ponieważ nuncjusze byli zaliczani do pierwszej klasy przedstawicieli dyplomatycznych, a internuncjusze do drugiej. Nuncjusze i internuncjusze byli mianowani przy rządach państw oraz przy Kościołach partykularnych, a ich misja miała podwójny charakter: *ad intra* i *ad extra*. Do ich zadań należała bowiem troska o zachowanie przyjaznych stosunków z państwami, w których pełnili swoją misję, oraz czuwanie nad stanem Kościoła partykularnego, a także powiadamianie o nim Biskupa Rzymskiego. Mogli oni otrzymać także inne uprawnienia delegowane³⁸.

Delegaci apostolscy natomiast reprezentowali Stolicę Apostolską tylko w relacjach z Kościołami partykularnymi, a ich misja miała również charakter stały. Ten rodzaj przedstawicielstwa był ustanawiany na terenie państw, z którymi Stolica Apostolska nie nawiązała pełnych stosunków dyplomatycznych. Ich zadania były jednak takie same jak

³⁵ Por. KPK17, kan. 269.

³⁶ Por. tamże, kan. 269 § 2.

³⁷ Por. tamże, kan. 265 i 266.

³⁸ Por. tamże, kan. 267.

zadania nuncjuszy i internuncjuszy³⁹. Prawodawca wymieniał jeszcze legatów stałych (*legati nati*), którzy byli biskupami i nosili ten tytuł ze względu na swe stolice biskupie, lecz z tego tytułu nie mieli żadnej szczególnej władzy⁴⁰.

Misja legatów nie wygasła podczas wakatu Stolicy Apostolskiej, chyba, że co innego było zawarte w papieskiej nominacji, ale funkcje legatów ustawały po wykonaniu zadania, odwołaniu, o którym legat był powiadamiany oraz po zrzeczeniu się przyjętym przez Biskupa Rzymu⁴¹. W czasie I i II wojny światowej działalność legatów papieskich skupiała się przede wszystkim na wysiłkach prowadzących do zaprzestania działań wojennych oraz niesieniu pomocy ofiarom wojny.

1.2. Instytucja legata papieskiego na Soborze Watykańskim II

Sobór Watykański II był wydarzeniem przełomowym dla Kościoła. Wypracowano na nim zupełnie inne spojrzenie na temat natury i istoty Kościoła oraz jego roli w świecie współczesnym. Wśród wielu postulatów zgłoszonych i podjętych na Soborze, część dotyczyła instytucji legatów papieskich. Podczas obrad i dyskusji soborowych dało się zauważyć wiele skrajnych poglądów. Niektórzy z Ojców Soboru postulowali nawet likwidację instytucji legatów papieskich. Jednym z uzasadnień takiego stanowiska była opinia, że skoro Sobór odszedł od pojmowania Kościoła poprzez pryzmat państwa, a zaczął definiować go w kategoriach teologiczno-biblijnych, to legaci są niepotrzebni, jako przedstawiciele dyplomatyczni Kościoła instytucjonalnego. Kolejnym argumentem było poszerzenie kompetencji biskupów, co sprawiało, według niektórych Ojców, że uprawnienia legatów stawały się bezprzedmiotowe⁴².

³⁹ Por. tamże, kan. 267 § 2.

⁴⁰ Por. tamże, kan. 270.

⁴¹ Por. tamże, kan. 268.

⁴² Por. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, Series I (Antepreparatoria), vol. II, pars I, Romae 1961, s. 387-391.

Pomimo krytycznych poglądów ujawnionych we wnioskach na Sobór i w trakcie jego prac, to jednak większość Ojców Soboru skłaniała się nie do likwidacji, ale ku reformie instytucji legata papieskiego. W szczególności podkreślano potrzebę dokładnego określenia kompetencji i obowiązków legatów papieskich⁴³. Stąd też papież Paweł VI po wcześniejszej reformie Kurii Rzymskiej uregulował w duchu odnowy posoborowej kwestię pozycji prawnej legatów papieskich w Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* z 24 czerwca 1968 roku⁴⁴. Do przepisów zawartych w tym dokumencie nawiązuje prawodawca Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku.

2. Pojęcie i rodzaje legatów papieskich

Współczesne klasyfikacje przedstawicieli Stolicy Apostolskiej różnią się zależnie od dziedziny wiedzy, poprzez której pryzmat rozpatruje się to zagadnienie. Inaczej bowiem klasyfikuje się legatów w prawie kościelnym, a inaczej w prawie międzynarodowym. Legaci papiescy, ogólnie ujmując, są przedstawicielami Stolicy Apostolskiej⁴⁵. Jest to definicja bardzo szeroka, gdyż swoim zakresem obejmuje wszelkich reprezentantów Stolicy Apostolskiej. Równie szerokie określenie legata papieskiego zawiera Kodeks Jana Pawła II, bowiem prawodawca stanowi, że legatami Biskupa Rzymskiego są osoby, którym zleca się funkcję reprezentowania go na sposób stały w Kościołach partykularnych lub także wobec państw, jak również ci, którzy są wyznaczeni jako delegaci lub obserwatorzy Stolicy Apostolskiej do organizacji międzynarodowych lub na konferencje i zgromadzenia⁴⁶. Bardziej precyzyjną definicję znajdujemy w Motu proprio papieża Pawła VI, gdzie prawodawca stanowi, że przez legatów Biskupa Rzymskiego rozumie się osoby, posiadające najczęściej sakrę biskupią, którym

⁴³ Szerzej na ten temat por. F. PASTERNAK, *Posoborowa odnowa...*, s. 42-43.

⁴⁴ AAS 61(1969) 473-484.

⁴⁵ Por. M. SITARZ, *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa 2004, s. 103.

⁴⁶ Por. KPK83, kan. 363.

papież zleca funkcję reprezentowania Go na sposób stały w różnych krajach lub regionach kuli ziemskiej⁴⁷.

W przytoczonej definicji można wyróżnić trzy elementy opisujące legata papieskiego. Po pierwsze legat papieski posiada najczęściej sakrę biskupią. Słowo „najczęściej” wskazuje, że święcenia biskupie nie są wymogiem koniecznym. W historii dyplomacji papieskiej na legatów mianowani byli duchowni bez sakry biskupiej, a nawet osoby świeckie. W tej materii cytowane wyżej Motu proprio wprost stanowi, że Stolicę Apostolską reprezentują także ci duchowni lub świeccy, którzy są doborani czy to w charakterze przewodniczących czy członków, do papieskiego przedstawicielstwa w organizacjach międzynarodowych, na konferencjach i kongresach, zwani delegatami lub obserwatorami, w zależności od tego czy Stolica Apostolska jest lub nie członkiem organizacji międzynarodowej oraz posiada w danej konferencji udział z prawem głosu lub bez prawa głosu⁴⁸. Współcześnie legatami papieskimi mianowani są przeważnie osoby duchowne, a nuncjuszami biskupi lub arcybiskupi. Wskazuje się, że sakra biskupia podnosi autorytet legata papieskiego. Co więcej, członkostwo w Kolegium Biskupów wzmacnia poczucie jedności z biskupami danego kraju lub regionu oraz z Biskupem Rzymu. Duchownych do pełnienia funkcji dyplomatycznych przygotowuje Papieska Akademia Kościelna w Rzymie, założona przez papieża Klemensa XI w 1701 roku⁴⁹.

Po drugie do pełnienia funkcji legata papieskiego niezbędna jest nominacja papieska. Jak stanowi prawodawca kodeksowy, Biskupowi Rzymu przysługuje pierwotne i niezależne prawo mianowania i wysyłania swoich legatów⁵⁰. Prawo to jest jednym z istotnych atrybutów podmiotowości publicznoprawnej Biskupa Rzymu i Stolicy Apostolskiej w stosunkach międzynarodowych obejmującym zdolność do wymiany przedstawicieli dyplomatycznych. Jest ono pierwotne (naturalne) z racji teologicznych i prawnych, a także niezależne od

⁴⁷ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. I, 1.

⁴⁸ Por. tamże, n. II, 1.

⁴⁹ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Dyplomacja Stolicy...*, kol. 430.

⁵⁰ Por. KPK83, kan. 362.

innych podmiotów prawa międzynarodowego⁵¹. Nominacja legatów wiąże się też z pewnym współdziałaniem w sprawowaniu pasterskiego urzędu Biskupa Rzymu jako pasterza całego Kościoła.

Trzecim elementem opisującym legata papieskiego jest to, że reprezentuje on papieża na sposób stały⁵². Mianowanie na stałe jest elementem odróżniającym pojęcie legata w sensie ścisłym, nazywanego legatem zwyczajnym, od legata nadzwyczajnego, którego misja jest tymczasowa. Nominacja ta dotyczy reprezentowania Biskupa Rzymu na sposób stały w Kościołach partykularnych lub jednocześnie wobec państw i władz publicznych. Stabilność jest, więc istotnym elementem urzędu zwyczajnego legata papieskiego

Na przestrzeni dziejów Kościoła, zarówno w źródłach prawa kanonicznego, jak i w papieskiej dyplomacji, używano różnych nazw i wyróżniano różne formy przedstawicielstwa papieskiego. Zgodnie z kryterium stałego lub tymczasowego charakteru misji można wyróżnić w sensie ścisłym (legatów zwyczajnych) i w sensie szerokim (legatów nadzwyczajnych). Legaci zwyczajni wykonujący swoją misję na stałe mogą istnieć przy Kościołach partykularnych albo, o czym wspomniano wyżej, przy Kościołach partykularnych i jednocześnie przy państwie i jego rządzie.

Legatów zwyczajnych można podzielić ze względu na podmiot, do którego są posyłani. Zgodnie z tym kryterium wyróżnia się: delegatów apostołskich oraz stałych przedstawicieli dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej. Delegat apostołski jest stałym przedstawicielem Biskupa Rzymskiego przy Episkopacie Kościoła partykularnego danego kraju lub regionu. Jego kompetencje i zadania mają charakter wyłącznie religijny, w związku, z czym nie posiada on przywilejów dyplomatycznych. Ustanawiany jest zazwyczaj w państwach, z którymi Stolica Apostolska nie ma pełnych stosunków dyplomatycznych⁵³.

⁵¹ Por. J. KRUKOWSKI, *Legaci Biskupa Rzymskiego*, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, red. J. Krukowski, t. II/1, Pallottinum 2005, s. 205-206.

⁵² Por. KPK83, kan. 363 § 1; Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. I, 1.

⁵³ Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T. II, Olsztyn 1986, s. 163.

Jego siedziba nazywana jest delegaturą apostolską. Jest on zwykle biskupem. Drugą grupę stanowią stali przedstawiciele Stolicy Apostolskiej pełniący swoje zadania jednocześnie wobec Kościołów partykularnych i państw uznanych przez społeczność międzynarodową. Ich misja legacka ma podwójny charakter, a swoje poselstwo spełniają jednocześnie *ad extra* i *ad intra*. Zaliczani są oni do grona przedstawicieli Stolicy Apostolskiej na gruncie prawa międzynarodowego, w związku, z czym cieszą się przywilejami dyplomatycznymi. Wyróżnia się wśród nich trzy kategorie legatów: nuncjusza apostolskiego, pronuncjusza i internuncjusza.

Nuncjusz apostolski jest legatem w randze ambasadora, tzn. jest przedstawicielem dyplomatycznym pierwszej klasy. Stoi na czele stałego i zwyczajnego przedstawicielstwa dyplomatycznego Stolicy Apostolskiej i na mocy dawnego zwyczaju pełni funkcję dziekana korpusu dyplomatycznego. Jego siedziba nazywana jest nuncjaturą apostolską. Pronuncjuszem jest legat papieski również w randze ambasador, a nie pełni jednak funkcji dziekana korpusu dyplomatycznego. Ten rodzaj legacji obecnie ulega zanikowi, ponieważ większość krajów powierza przedstawicielowi Stolicy Apostolskiej pierwszej klasy funkcję dziekana korpusu dyplomatycznego. Internuncjusz jest przedstawicielem dyplomatycznym niższej rangi i zaliczany jest do grupy posłów nadzwyczajnych i ministrów pełnomocnych, czyli do drugiej klasy dyplomatów. Jest on ustanawiany w sytuacji, gdy Stolica Apostolska nie nawiązała z danym państwem pełnych stosunków dyplomatycznych⁵⁴.

Gdy zachodzą szczególne okoliczności miejsca lub czasu, legat papieski może mieć inną nazwę⁵⁵, np. delegat apostolski lub poseł Stolicy Apostolskiej przy rządzie albo regent lub *chargé d'affaires* – pełnomocnik do pewnych spraw albo też nuncjusz do spraw nadzwyczajnych lub pełnomocnik do załatwienia pewnych spraw. Delegat apostolski i poseł Stolicy Apostolskiej są ustanawiani przy rządach

⁵⁴ Por. G. GHIRLANDA, *Il diritto nel mistero della Chiesa*, Roma 1990, s. 531; J. KRUKOWSKI, *Legaci Biskupa...*, s. 208-209.

⁵⁵ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. I, 3.

państw, z którymi Stolica Apostolska nie nawiązała jeszcze formalnych stosunków dyplomatycznych. Regent bywa ustanawiany, gdy przewidywana jest dłuższa nieobecność szefa przedstawicielstwa pierwszej lub drugiej kategorii. Jego misja, chociaż ma charakter stały jest spełniana w sposób zastępczy. W hierarchii przedstawicieli dyplomatycznych zajmuje on miejsce między internuncjuszem a *chargé d'affaires*, czyli między drugą a trzecią klasą. Ustanawianie przedstawiciela w randze regenta jest rzadko stosowane w praktyce dyplomatycznej⁵⁶. *Chargé d'affaires* pełni swoją misję na sposób stały, lecz zastępczy i jest akredytowany przy ministrze spraw zagranicznych. Nuncjusz do spraw nadzwyczajnych ustanawiany jest dla załatwienia spraw szczególnej wagi, a akredytowany jest przy ministrze spraw zagranicznych⁵⁷. Pełnomocnikiem do załatwienia pewnych spraw nazywany jest reprezentant Stolicy Apostolskiej, którego zadaniem jest zastąpienie przewodniczącego misji dyplomatycznej w Kościele partykularnym lub wobec rządu danego państwa podczas jego nieobecności lub niemożności urzędowania.

W grupie legatów w szerszym znaczeniu (legaci nadzwyczajni) wyróżnia się legatów *a latere* i specjalnych posłów papieskich oraz delegatów lub obserwatorów przy organizacjach międzynarodowych czy wreszcie ablegatów. Legat *a latere* jest bezpośrednim reprezentantem (*alter ego*) papieża na jakiejś uroczystości kościelnej lub zgromadzeniu publicznym. Zazwyczaj bywa nim kardynał. Specjalny poseł papieski ma do spełnienia specjalną posługę pasterską zleconą przez Biskupa Rzymu. Delegat lub obserwator reprezentuje Stolicę Apostolską przy organizacjach i konferencjach międzynarodowych, Jeśli Stolica Apostolska jest członkiem takiej organizacji wówczas jest to delegat i ma prawo głosu. W innym przypadku legat jest tylko obserwatorem, bez

⁵⁶ Por. J. KRUKOWSKI, *Legaci Biskupa...*, s. 209.

⁵⁷ Tego typu przedstawiciel został powołany w 1974 r. w celu normalizacji stosunków między Stolicą Apostolską a Polską. Kierował on stałym zespołem Stolicy Apostolskiej do spraw kontaktów roboczych. Por. J. KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993, s. 158.

prawa głosu⁵⁸. Delegatami lub obserwatorami mogą być duchowni i świeccy⁵⁹. Ablegat jest przedstawicielem Biskupa Rzymu bez żadnych uprawnień jurysdykcyjnych. Spełnia określone funkcje ceremonialne.

3. Pozycja legatów papieskich według obowiązującego prawa kościelnego

3.1. Ustanawianie legatów papieskich

Procedura ustanawiania legatów papieskich jest ściśle określona zarówno w prawie kanonicznym, jak i w prawie dyplomatycznym (międzynarodowym). W tym miejscu zostanie przybliżona procedura kanoniczna. Jak stanowi prawodawca obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego, legatów mianuje Biskup Rzymski w sposób wolny i niezależny, jak również przenosi ich i odwołuje⁶⁰. Podkreślone przez prawodawcę prawo papieża jest naturalne ze względu na to, że łączy się ono niepodważalnie z prymatem papieskim. Uzasadnienie prawa legacji znajduje się w misji, którą Chrystus powierzył Piotrowi, jako swemu Zastępcy na ziemi. Instrumentem umożliwiającym Biskupowi Rzymu, jako następcy Piotra Apostoła pełnienie misji jest wysyłanie przedstawicieli do Kościołów partykularnych i do państw, na których terytorium rozwijają swoją działalność⁶¹. Niezależność tego prawa oznacza natomiast, iż nie podlega ono żadnej władzy ludzkiej i nie może być przez nikogo ograniczone. Atrybut ten z kolei ma uzasadnienie w duchowej suwerenności Stolicy Apostolskiej względem wiernych w pełnieniu misji na całej ziemi.

Prawo kościelne nie określa szczegółowych norm dotyczących procedury nominacji legatów papieskich, chociaż cytowane już wielokrotnie motu proprio Pawła VI precyzuje, że legat papieski najczęściej posiada sakrę biskupią⁶². Słowo „najczęściej” wskazuje jednak,

⁵⁸ Por. R. SZEWCZYK, *Pozycja prawna legatów...*, s. 86.

⁵⁹ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. II, 1.

⁶⁰ Por. KPK83, kan. 362.

⁶¹ Por. J. KRUKOWSKI, *Legaci Biskupa...*, s. 205.

⁶² Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. I, 1.

że święcenia biskupie nie są wymogiem koniecznym w procedurze nominacji legata. Ponadto wykonując swój urząd podlega Sekretariatowi Stanu⁶³.

Większość legatów papieskich, zwłaszcza dyplomatów Stolicy Apostolskiej kształci się, jak wspomniano wyżej, w Papieskiej Akademii Kościelnej, założonej w Rzymie w 1701 roku z inicjatywy papieża Klemensa XI. Akademia kształci jedynie osoby duchowne. Przyjmowanych jest kilkanaście osób rocznie. Studia trwają cztery lata, przy czym dwa pierwsze przeznaczone są na uzyskanie stopnia licencjata z prawa kanonicznego na którymś z rzymskich uniwersytetów. Studenci kształceni są z dziedzin m.in. prawa międzynarodowego, historii dyplomacji, dyplomacji kościelnej, sztuki pisania pism dyplomatycznych oraz języków obcych. Duży nacisk jest położony na rozwój duchowy i kształtowanie osobowości studentów. W ciągu dwóch ostatnich lat studiów studenci muszą odbyć dwa staże – jeden w Sekretariacie Stanu, drugi w nuncjaturze⁶⁴. Studenci pochodzą z różnych regionów świata.

3.2. Kompetencje i obowiązki w relacjach wewnątrzkościelnych

Prawodawca kodeksowy stanowi, że głównym zadaniem legata papieskiego w relacjach wewnątrzkościelnych jest zacieśnianie i umacnianie coraz ściślejszych więzów łączących Stolicę Apostolską z Kościołami partykularnymi⁶⁵. Jego troska o Kościoły partykularne powinna wyrażać się w dążeniu do ich rozwoju w dziedzinie wiary, dyscypliny kościelnej i sakramentów, reszta zadań wymienionych w cytowanych wyżej dokumentach jest uszczegółowieniem tego podstawowego zadania.

⁶³ Por. JAN PAWEŁ II, Konstytucja *Pastor Bonus*, AAS 80(1988) 841-912. Szerzej na ten temat por. E. SZTAŃKOWSKI, *Kuria Rzymska Jana Pawła II*, Prawo Kanoniczne 33(1990) nr 1-2, s. 64.

⁶⁴ Por. T. REESE, *Watykan od wewnątrz*, Warszawa 1999, s. 191-194.

⁶⁵ Por. KPK83, kan. 364. Podobny zapis zawiera motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. IV, 1.

Do szczegółowych zadań legatów papieskich w relacjach z Kościołami partykularnymi należy zaliczyć, m.in. informowanie Stolicy Apostolskiej o warunkach, w jakich znajduje się Kościół w danym kraju oraz o wszystkim, co dotyczy życia Kościoła i jego wiernych. Legaci mają również szereg zadań wobec biskupów poszczególnych Kościołów partykularnych oraz Konferencji Biskupów danego kraju, jak również wobec Konferencji zakonów męskich i żeńskich. Legaci kierują procesem informacyjnym dotyczącym kandydatów na urzędy biskupów oraz pełnią zadania dotyczące erygowania, podziału oraz znoszenia diecezji i prowincji kościelnych. Zajmują się także umacnianiem kontaktów pomiędzy Kościołem katolickim a innymi Kościołami lub wspólnotami oraz podejmują wysiłki na rzecz pokoju i pomyślności narodów. Poza zadaniami ściśle określonymi w prawie, legaci wykonują pełnomocnictwa oraz inne polecenia przekazywane przez Stolicę Apostolską⁶⁶.

Zakres informacji o Kościołach partykularnych przekazywanych Stolicy Apostolskiej przez legatów jest bardzo szeroki. Informacje te mogą dotyczyć: obyczajów, dyscypliny kościelnej, przedsięwzięć duszpasterskich, relacji między biskupami i kapłanami, instytutów życia konsekrowanego, organizacji kościelnych, wiernych świeckich, wydarzeń o charakterze narodowym. Legat papieski przekazuje też informacje o potrzebach danego Kościoła partykularnego, wnioski oraz sugestie biskupów, duchowieństwa i wiernych świeckich. Przekazuje też tym podmiotom decyzje Kurii Rzymskiej podjęte w sprawie danego Kościoła partykularnego. W związku z tym istotnym aspektem jego działalności powinny być wizytacje podległego mu terytorium. Opinie legatów są bowiem cenną pomocą dla Stolicy Apostolskiej, zwłaszcza dla dykasterii Kurii Rzymskiej w sprawach dotyczących danego Kościoła partykularnego⁶⁷.

Legat papieski zobowiązany jest do pomocy poszczególnym biskupom oraz Konferencjom Biskupów danego kraju. Pomoc ta powinna polegać na słownym i czynnym wsparciu, przy jednoczesnym

⁶⁶ Por. KPK83, kan. 364; Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. IV-IX.

⁶⁷ Por. J. KRUKOWSKI, *Kościół i państwo...*, s. 146.

zachowaniu jurysdykcji biskupów oraz autonomii Konferencji Biskupów. Prawodawca stanowi, że legat papieski ma prawo wziąć udział w każdej sesji plenarnej Konferencji Biskupów. Ma też prawo uczestniczenia w innych posiedzeniach na zaproszenie biskupów lub na wyraźne zlecenie Stolicy Apostolskiej. Ponadto powinny mu być udostępniane w odpowiednim czasie sprawy, jakie mają być rozpatrywane na danej sesji oraz przesyłany odpis akt, by sam mógł się z nimi zapoznać i przesłać je do Stolicy Apostolskiej⁶⁸.

Legat papieski znając dobrze sytuację Kościoła partykularnego kieruje też procesem informacyjnym dotyczącym kandydatów na urzędy biskupie. Do jego obowiązków należy przesłanie do Stolicy Apostolskiej listy kandydatów lub zaproponowanie konkretnych osób, których uważa za najbardziej odpowiednich. Zajmuje się on również gromadzeniem niezbędnych informacji o proponowanych kandydatach. Rola legata papieskiego w procesie nominacji biskupów jest różna w zależności od rodzaju urzędu biskupiego, na który ma nastąpić nominacja. Lista prezbiterów diecezjalnych i członków instytutów życia konsekrowanego nadających się na urząd biskupa powinna być sporządzana, co trzy lata przez biskupów prowincji kościelnej lub Konferencję Biskupów. Jednak niezależnie od tego prawodawca kodeksowy gwarantuje każdemu biskupowi prawo przedłożenia Stolicy Apostolskiej nazwisk kapłanów, których uważa za odpowiednich do posługi biskupiej⁶⁹. Tego rodzaju zgłaszanie kandydatów na urzędy biskupie odbywa się poprzez legata papieskiego.

Zadania legata inaczej wyglądają, jeśli chodzi o nominację biskupów diecezjalnych lub biskupów koadiutorów. W tym przypadku, jeśli prawo nie stanowi inaczej, propozycję trzech kandydatów ma obowiązek przedstawić Stolicy Apostolskiej właśnie legat papieski. Do listy przesyłanych kandydatów powinien on dołączyć swoje wotum,

⁶⁸ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. VIII, 2.

⁶⁹ Por. KPK83, kan. 377 § 2. Szerzej na ten temat por. M. MAKOWSKI, *Nominacje biskupów w Kościele katolickim*, Warszawa 2007, s. 85 nn; J. WROCEŃSKI, *Nominacje biskupów w świetle prawa kanonicznego i praktyki dyplomatycznej*, Prawo Kanoniczne 40(1997) nr 1-2, s. 71-101.

z zaznaczeniem, który z proponowanych kandydatów jest według niego najbardziej odpowiednim. Ponadto wotum powinno uwzględnić opinię metropolity, biskupów prowincji, do której przynależy dana diecezja oraz Konferencji Biskupów. Ważne dla legata papieskiego powinno być także zdanie członków kolegium konsultorów i kapituły katedralnej, a także, jeśli to uzna za wskazane, zdanie innych osób spośród duchowieństwa i wiernych świeckich⁷⁰. W przypadku nominacji biskupów pomocniczych rola legata ogranicza się do przekazania Stolicy Apostolskiej propozycji zainteresowanego biskupa diecezjalnego⁷¹. Obowiązkiem legata jest działanie zgodne z przepisami ustalonymi przez Stolicę Apostolską w zakresie przedstawiania kandydatów do posługi biskupiej w Kościele oraz zachowanie kompetencji Konferencji Biskupów.

Legat papieski pełni funkcję pośrednika między Stolicą Apostolską a Kościołem partykularnym również w kwestii erygowania, podziału i znoszenia diecezji i prowincji kościelnych. Do jego kompetencji należy zgłaszanie odpowiedniemu Dykasterium Kurii Rzymskiej propozycji w tej sprawie podejmowanych z inicjatywy Konferencji Biskupów. W tej procedurze legat nie może naruszać kompetencji Konferencji Biskupów oraz dyscypliny Kościołów Wschodnich⁷².

Kompetencje legata papieskiego obejmują również swoim zakresem instytuty życia konsekrowanego, a szczególnie instytuty zakonne na prawie papieskim. Obowiązkiem legata jest służyć radą i pomocą wyższym przełożonym zamieszkującym na terytorium jego misji. Działalność legata ma służyć wzmocnieniu wewnętrznej jedności wspólnot zakonnych i ich kontaktów wewnątrzkościelnych, ważne jest, aby koordynować we właściwy sposób działalność instytutów zakonnych dotyczącą duszpasterstwa, wychowania, niesienia pomocy potrzebującym jak również spraw społecznych⁷³. Podobnie jak

⁷⁰ Por. KPK83, kan. 377 § 3.

⁷¹ Por. tamże, kan. 377 § 4. Por. także J. KRUKOWSKI, *Biskupi*, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, red. J. Krukowski, t. II/1, Pallottinum 2005, s. 234-236.

⁷² Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. VII.

⁷³ Por. tamże, n. IX, 1.

w przypadku Konferencji Biskupów legat papieski uczestniczy w posiedzeniach Konferencji Wyższych Przełożonych zakonów męskich i żeńskich, jeśli sprawy wymagają jego obecności. Co więcej konieczna jest opinia legata, razem z opinią zainteresowanych biskupów, ilekroć instytut zakonny, którego główny dom jest położony na terytorium jego misji, pragnie uzyskać zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej i status „na prawie papieskim”⁷⁴.

Wspieranie kontaktów pomiędzy Kościołem katolickim a innymi Kościołami lub wspólnotami⁷⁵ powinno odbywać się we współpracy z biskupami. Do obowiązków biskupów należy bowiem popieranie ekumenizmu i odnoszenie się życzliwie i z miłością do braci nie będących w pełnej wspólnotocie z Kościołem katolickim⁷⁶. Kontakty ekumeniczne nasuwają wiele trudności, pomoc legata papieskiego w tym zakresie wydaje się być konieczna.

Zadaniem legata papieskiego jest również podejmowanie wysiłków na rzecz pokoju i pomyślności narodów. Starania te podejmowane na poziomie Kościoła partykularnego, mają przyczyniać się, aby pojęcia takie jak: pokój, postęp i współpraca narodów były przez wiernych pojmowane i realizowane w duchu chrześcijańskim⁷⁷. Idea pokoju i budowania przyjaznej społeczności międzynarodowej powinny być w ludziach głęboko zakorzenione i w tym właśnie względzie Kościół partykularny powinien mieć swój wkład.

Poza zadaniami wynikającymi z urzędu, legat papieski wypełnia także uprawnienia i zadania zlecone przez Stolicę Apostolską. Mogą one mieć charakter stały lub doraźny. Mogą również dotyczyć władzy delegowanej ogólnie lub do określonych spraw. Zadania zlecone najczęściej jednak dotyczą władzy uwalniania od kar kościelnych lub udzielania łask zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej.

⁷⁴ Por. tamże, n. IX, 3.

⁷⁵ Por. KPK83, kan. 364.

⁷⁶ Por. tamże, kan. 383 § 3.

⁷⁷ Por. T. PAWLUK, *Przedstawicielstwo papieskie...*, s. 15.

3.3. Przywileje i uprawnienia w relacjach wewnątrzkościelnych

Prawodawca kościelny oprócz zadań legatów papieskich w relacjach z Kościołem partykularnym, określa także ich przywileje i uprawnienia. Ze względu na szczególny charakter obowiązków legackich, prawodawca stanowi o podstawowym przywileju legata, którym jest wyjęcie jego siedziby spod władzy ordynariusza miejsca, z wyjątkiem zawierania małżeństw⁷⁸. Co więcej, legat papieski na terytorium swojej misji ma pierwszeństwo honorowe przed arcybiskupami i biskupami. Prawo precedencji nie przysługuje natomiast przed kardynałami i patriarchami Kościołów Wschodnich na ich terytorium lub sprawującymi gdzie indziej czynności liturgiczne we własnym obrządku⁷⁹.

Do uprawnień legata przysługujących mu w siedzibie swojej misji należą ponadto: udzielanie kapłanom władzy spowiadania, sprawowania kultu Bożego oraz ceremonii liturgicznych, udzielanie wiernym błogosławieństwa we wszystkich kościołach na terytorium jego misji, jak również sprawowanie funkcji liturgicznych, także w pontyfikaliach. Korzystanie z tych uprawnień powinno się odbywać zgodnie z obowiązującymi na danym terytorium przepisami oraz po zawiadomieniu zainteresowanej władzy kościelnej. Udzielanie wiernym błogosławieństwa oraz sprawowanie funkcji liturgicznych powinny być w miarę możliwości uprzedzane powiadomieniem miejscowych ordynariuszy⁸⁰.

3.4. Ustanie misji legata papieskiego

Prawodawca kodeksowy stanowi, że misja legata papieskiego nie wygasa z chwilą zawakowania Stolicy Apostolskiej, chyba, że w piśmie nominacyjnym postanowiono inaczej. Misja legata ustaje po wypełnieniu zlecenia, przez odwołanie i zrzeczenie się przyjęte

⁷⁸ Por. KPK83, kan, 366, 1.

⁷⁹ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. XII, 4. Por. także T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne...*, s. 166.

⁸⁰ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. XII, 2-3.

przez Biskupa Rzymskiego⁸¹. Misja legata ustaje przede wszystkim po wypełnieniu przez niego swojej misji, a czas, na jaki dany legat jest mianowany określony jest w piśmie nominacyjnym Biskupa Rzymu. Jeśli chodzi o inny sposób ustania misji legata, to Biskupowi Rzymskiemu przysługuje, niezależne od wszelkiej władzy, prawo odwołania⁸². Wywiera ono skutki prawne w momencie podania go do wiadomości legata. Jeśli zaś chodzi o zrzeczenie to prawodawca stanowi, że rezygnacja, aby była ważna powinna być złożona temu, kto powierza urząd. Powinna być dokonana na piśmie albo też ustnie, ale w obecności dwóch świadków⁸³. Co więcej powierzający urząd, czyli w tym przypadku Biskup Rzymski, powinien przyjąć rezygnację legata. Prawodawca podkreśla, że władza nie powinna przyjmować rezygnacji jak tylko z uzasadnionej, słusznej i proporcjonalnej przyczyny⁸⁴.

Do misji legata ma zastosowanie również przepis Regulaminu Kurii Rzymskiej, który zobowiązuje do złożenia rezygnacji z urzędu po osiągnięciu siedemdziesiątego piątego roku życia. W tym przypadku Papież również decyduje o przyjęciu lub odrzuceniu rezygnacji⁸⁵.

4. Pozycja prawna legatów papieskich jako przedstawicieli dyplomatycznych

4.1. Ustanawianie legatów papieskich jako przedstawicieli dyplomatycznych

Na arenie prawa międzynarodowego normy dotyczące ustanawiania legatów papieskich zawiera *Konwencja Wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych*⁸⁶. Inny jest tryb ustanawiania przedstawicieli

⁸¹ Por. KPK83, kan 367; Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. III, 2.

⁸² Por. KPK83, kan. 362.

⁸³ Por. tamże, kan. 189 § 1.

⁸⁴ Por. Tamże, kan. 189 § 2.

⁸⁵ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. III, 3.

⁸⁶ Por. *Konwencja Wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych* z 18 kwietnia 1961 roku, art. 4-13, Dz. U. 1965 nr37 poz. 232. (dalej Konwencja Wiedeńska).

pierwszej i drugiej klasy – nuncjusza i internuncjusza, inny natomiast przedstawicieli trzeciej klasy – *chargé d'affaires*.

Procedura akredytacyjna nuncjuszy i internuncjuszy składa się z dwóch zasadniczych etapów. Pierwszym jest uzyskanie od państwa przyjmującego tzw. *agrement* (zezwoleństwo, zgoda), drugim natomiast to wręczenie listów uwierzytelniających głowie państwa przyjmującego i ich przyjęcie. *Agrement* jest wcześniejszą akceptacją kandydata na przedstawiciela dyplomatycznego, uprzednim upewnieniem się w drodze dyplomatycznej, czy osoba desygnowana na szefa misji dyplomatycznej budzi aprobatę państwa przyjmującego. Skoro głównym zadaniem przedstawiciela dyplomatycznego są działania w celu ożywienia relacji pomiędzy państwami, ważne jest, aby cieszył się on akceptacją i zaufaniem państwa przyjmującego⁸⁷. Procedura uzyskania zgody od państwa przyjmującego odbywa się drogą dyplomatyczną w sposób poufny. Zasada ta ma na względzie dobro stosunków pomiędzy państwami, szczególnie, jeśli odpowiedź mogłaby być odmowna. Prośba o akceptację dyplomaty przekazywana jest najczęściej w formie noty dyplomatycznej do ministerstwa spraw zagranicznych państwa przyjmującego. Zajmuje się tym opuszczający placówkę szef misji dyplomatycznej lub *chargé d'affaires ad interim*. Do noty załącza się krótki życiorys kandydata na szefa misji. Jeśli chodzi o czas, jaki państwo przyjmujące ma na wyrażenie *agrement* lub jego odmowę, to Konwencja Wiedeńska nie reguluje tej kwestii. Przyjęło się, że odpowiedź powinna nastąpić w terminie 3-5 tygodni. Odpowiedź ta przekazywana jest zasadniczo dotychczasowemu szefowi misji dyplomatycznej, a gdy on opuścił już placówkę, to *chargé d'affaires ad interim*. Dopiero, gdy *agrement* zostanie udzielone, nazwisko kandydata podaje się do publicznej wiadomości⁸⁸.

W przypadku odmowy *agrement* państwo nie ma obowiązku uzasadnienia swojej decyzji⁸⁹. W praktyce jednak dla dobra stosunków między państwami, podawane są przyczyny odmownej odpowiedzi.

⁸⁷ Por. J. SUTOR, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2006, s. 172.

⁸⁸ Por. tamże, s. 173-174.

⁸⁹ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 4, n. 2.

Wśród przyczyn odmowy wyróżnić można trzy grupy odpowiedzi: pierwsza to kryteria dotyczące osoby kandydata, jego przeszłości, stosunku do podmiotu przyjmującego, druga to kryteria związane ze stanem stosunków między państwami i trzecia to kryterium dotyczące obywatelstwa kandydata. Co do ostatniej grupy kryteriów, w praktyce międzynarodowej przeważa zasada, że nie udziela się *agrement* własnym obywatelom⁹⁰.

Prawo międzynarodowe wyraźnie zezwala państwu wysyłającemu na ustanowienie jednego szefa swojej misji w więcej niż jednym państwie. W takiej sytuacji *agrement* muszą wyrazić wszystkie państwa, w których szef misji ma być akredytowany. Co więcej, dwa lub więcej państw może akredytować tę samą osobę jako szefa misji w innym państwie. W tej sytuacji wymagana jest zgoda państwa, w którym akredytowany będzie szef misji jednocześnie dla kilku państw⁹¹.

Drugim etapem procedury akredytacyjnej nuncjuszy lub internuncjuszy jest wręczenie listów uwierzytelniających głowie państwa przyjmującego i ich przyjęcie. Listy uwierzytelniające, choć tradycyjnie mówi się o nich w liczbie mnogiej, są dokumentem poświadczającym oficjalną nominację danej osoby na szefa misji dyplomatycznej w danym państwie. Zawiera on również m.in. oficjalny tytuł głowy państwa przyjmującego, cel misji akredytowanego nuncjusza lub internuncjusza, jego zalety osobiste, prośbę o zawierzenie wszelkim oświadczeniom woli składanym przez niego w imieniu Stolicy Apostolskiej oraz wyraża wolę utrzymywania, rozwijania i umacniania stosunków między obu krajami. Listy uwierzytelniające podpisywane są przez Papieża i adresowane są bezpośrednio do głowy państwa przyjmującego. Przygotowywane są w dwóch egzemplarzach. Pierwszy przekazywany jest przez nuncjusza lub internuncjusza głowie państwa przyjmującego na uroczystości wręczenia listów uwierzytelniających. Drugi egzemplarz (kopia), przekazywany jest wcześniej

⁹⁰ Por. J. SUTOR, *Prawo dyplomatyczne...*, s. 175.

⁹¹ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 5.

ministrowi spraw zagranicznych lub jego zastępcy podczas tzw. wizyty wstępnej⁹².

W okresie między uzyskaniem *agrement* a złożeniem listów uwierzytelniających kandydat na nuncjusza lub internuncjusza zwany jest desygnowanym. Do czasu przyjęcia listów uwierzytelniających przez głowę państwa przyjmującego nie może on pełnić żadnych funkcji urzędowych i protokolarnych. Funkcje urzędowe w imieniu państwa pełni w tym czasie *chargé d'affaires ad interim*⁹³.

Desygnowany dyplomata po przyjeździe do stolicy państwa przyjmującego witany jest przeważnie przez Szefa Protokołu Dyplomatycznego lub jego zastępcę, który zapoznaje szefa misji dyplomatycznej z panującym w danym państwie ceremoniałem i ustala datę wręczenia listów uwierzytelniających. W praktyce dyplomatycznej przyjęło się, że listy uwierzytelniające powinny być złożone w niezbyt długim terminie po przybyciu szefa misji, a w szczególności po jego wizycie wstępnej u ministra spraw zagranicznych. Głowa państwa przyjmuje szefów misji w kolejności ich przybycia do stolicy. Wręczenie listów głowie państwa ma charakter uroczysty. Ceremoniał ten określany jest przez państwo przyjmujące zgodnie z miejscowymi zwyczajami i z praktyką międzynarodową⁹⁴. Złożenie listów uwierzytelniających wyznacza, zatem początek urzędowej działalności szefa misji i możliwość korzystania z pełnego oficjalnego statusu szefa misji dyplomatycznej. Co więcej moment złożenia listów jest podstawą do określenia miejsca szefa misji w porządku precedencji wśród tej samej klasy dyptomatów.

Jeśli zaś chodzi o przedstawicieli trzeciej klasy – *chargé d'affaires* to procedura ich ustanawiania jest nieco inna. Zasadnicza różnica polega na tym, że *chargé d'affaires* są akredytowani nie przy głowie państwa, lecz przy ministrze spraw zagranicznych państwa przyjmującego. Listy wprowadzające są wystawiane również w dwóch egzemplarzach.

⁹² Por. T. ORŁOWSKI, *Protokół dyplomatyczny: ceremoniał i etykieta*, Warszawa 2005, s. 43.

⁹³ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 13 i 19.

⁹⁴ Por. T. ORŁOWSKI, *Protokół dyplomatyczny...*, s. 60.

Jeden wręczany zostaje ministrowi spraw zagranicznych państwa przyjmującego podczas pierwszej wizyty. Drugi egzemplarz przekazywany jest wcześniej Szefowi Protokołu Dyplomatycznego. Od momentu złożenia listów wprowadzających ministrowi spraw zagranicznych liczy się czas objęcia przez *chargé d'affaires* oficjalnej funkcji stałego przedstawiciela misji dyplomatycznej⁹⁵.

4.2. Kompetencje legatów w relacjach z państwami i ich funkcje dyplomatyczne

Legat papieski, który jednocześnie pełni misję wobec Kościoła partykularnego i wobec państwa, poza kompetencjami omówiony w poprzednim punkcie, pełni również szereg innych zadań. Prawodawca kościelny stanowi, że funkcja legata jest wykładnią troski Papieża o dobro kraju, w którym legat pełni swą misję. Wskazuje również, że powinny mu też w specjalny sposób leżeć na sercu sprawy dotyczące pokoju, postępu i zgodnej współpracy narodów⁹⁶. Kompetencje legata w relacjach z państwami wynikające z prawa kanonicznego polegają na podtrzymywaniu i ożywianiu więzów między Stolicą Apostolską a rządem państwa, w którym pełni misję oraz prowadzeniu rokowań w sprawach dotyczących relacji między Kościołem i państwem przyjmującym⁹⁷.

Dla realizacji pierwszego rodzaju zadań legat powinien popierać wszelkie przedsięwzięcia, mające przyczynić się do utrwalania pokoju, rozwoju danego kraju oraz współpracy pomiędzy narodami. Ze względu na specyfikę podmiotu reprezentowanego przez legata papieskiego, specyficzne są jego funkcje w stosunku do państwa, w którym pełni swoją misję. Dlatego działalność dyplomatyczna legata musi nie tylko uwzględniać interes Kościoła, ale przede wszystkim musi być ściśle powiązana z misją Kościoła wobec ludzkości. Stąd też polega ona szczególnie na utrzymywaniu i ożywianiu takich kontaktów z państwem i jego rządem, które są nie tylko przyjazne,

⁹⁵ Por. J. SUTOR, *Prawo dyplomatyczne...*, s. 179.

⁹⁶ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. IV, 2.

⁹⁷ Por. KPK83, kan. 365 § 1.

lecz także owocne z punktu widzenia strony reprezentowanej przez legata. Z tego powodu papieska misja dyplomatyczna jest manifestacją obecności Kościoła katolickiego w świecie, realizowaną w skali kraju⁹⁸. Dlatego też zadania podejmowane w tym zakresie przez legatów dotyczą takich kwestii jak: popieranie pokoju, łagodzenie konfliktów społecznych i międzynarodowych, popieranie dialogu wewnętrznego, popieranie lub organizowanie akcji charytatywnych np. na rzecz walki z głodem czy ubóstwem, walka z dyskryminacją, troska o poszanowanie prawa do wolności religijnej. Legat przede wszystkim powinien troszczyć się o poszanowanie praw człowieka, a w tym o poszanowanie godności ludzkiej. Wszelkie naruszenia tego prawa powinny stanowić podstawę do interwencji na drodze dyplomatycznej.

Wykonywanie zadań dyplomatycznych przez przedstawicieli Biskupa Rzymskiego powinno się odbywać zgodnie z prawem wewnętrznym państwa, przy którym legat jest ustanawiany oraz bez ingerencji w wewnętrzne sprawy państwa. Wspólnota polityczna i Kościół są w swoich dziedzinach od siebie niezależne i autonomiczne. Obydwie jednak wspólnoty, chociaż z różnego tytułu służą powołaniu jednostkowemu i społecznemu tych samych ludzi. Tym skuteczniej będą wykonywać tę służbę dla dobra wszystkich, im lepiej będą rozwijać między sobą współpracę, uwzględniając przy niej okoliczności miejsca i czasu⁹⁹.

Drugi rodzaj zadań polega na prowadzeniu rokowań. Rokowania to rozmowy dyplomatyczne na tematy interesujące obie strony¹⁰⁰. Przedmiotem prowadzonych przez legata negocjacji jest całokształt spraw dotyczących relacji między państwem a Kościołem. Chodzi tu przede wszystkim o uregulowanie sytuacji prawnej Kościoła w danym państwie. Rokowania mogą dotyczyć wypracowania konkordatu oraz innych umów między rządem a Stolicą Apostolską. Działalność

⁹⁸ Por. T. PAWLUK, *Przedstawicielstwo papieskie...*, s. 18.

⁹⁹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja duszpasterska o Kościele *Gaudium et spes*, n. 76, Pallottinum 2005.

¹⁰⁰ Por. T. PAWLUK, *Przedstawicielstwo papieskie...*, s. 14.

legata powinna także polegać na wspieraniu oraz kontrolowaniu procesu wcielania w życie zawieranych traktatów. Przy wywiązywaniu się z wyżej ukazanych zadań, legat powinien pozostawać w bliskim kontakcie z biskupami Kościołów partykularnych państwa, w którym sprawuje swoją misję. Powinien pytać biskupów o opinie oraz informować ich o przebiegu spraw¹⁰¹.

Wymienione wyżej działania legatów papieskich można śmiało nazwać funkcjami dyplomatycznymi. Obejmują one w zasadzie całokształt stosunków między podmiotami prawa międzynarodowego. Funkcje dyplomatyczne zależą w głównej mierze od stanu dwustronnych stosunków między państwami oraz zainteresowania ich intensyfikacją.

Należy zauważyć, że podstawowe funkcje dyplomatów wymienione w cytowanej już Konwencji Wiedeńskiej są zbliżone do funkcji legatów papieskich w relacji do państw, opisanych w Motu proprio Pawła VI. Do funkcji przedstawicieli dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej określonych w prawie międzynarodowym należy także reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym, ochrona interesów państwa wysyłającego i jego obywateli, prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego, zaznajamianie się z wszelkimi legalnymi sposobami i warunkami panującymi w państwie przyjmującym, a także popieranie przyjaznych stosunków pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym oraz rozwijanie pomiędzy nimi stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych¹⁰².

Tak, więc wśród podstawowych zadań dyplomatycznych na pierwszym miejscu stawia się funkcję reprezentacyjną. W odniesieniu do legata papieskiego polega ona nie tylko na reprezentowaniu Papieża, ale także Stolicy Apostolskiej jako podmiotu prawa międzynarodowego. Na podstawie listów uwierzytelniających przedstawiciel dyplomatyczny Stolicy Apostolskiej ma umocowanie do podejmowania różnych przedsięwzięć związanych z rozwojem stosunków między

¹⁰¹ Por. KPK83, kan. 365 § 2.

¹⁰² Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 3.

Stolicą Apostolską a państwem przyjmującym. Uszczegółowieniem funkcji reprezentacyjnej są postanowienia *Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów*¹⁰³ dotyczące osób kompetentnych do podpisywania umów międzynarodowych w imieniu państwa. Zgodnie z tym aktem za osoby reprezentujące swoje państwo uważa się, poza głową państwa, także szefów misji dyplomatycznych – gdy chodzi o przyjęcie tekstu traktatu między państwem wysyłającym a państwem przyjmującym oraz przedstawicieli akredytowanych na konferencji międzynarodowej, przy organizacji międzynarodowej lub przy jednym z jej organów – w kwestii przyjęcia tekstu traktatu na danej konferencji, w organizacji lub jej organie¹⁰⁴.

Kolejną funkcją dyplomatyczną jest ochrona interesów państwa wysyłającego i jego obywateli. W kontekście Stolicy Apostolskiej trudno mówić o ochronie interesów obywateli w sensie ścisłym. Przedstawiciel Stolicy Apostolskiej realizując tę funkcję powinien dbać o ochronę praw i swobód religijnych wiernych zapewnionych w umowach między państwem przyjmującym a Stolicą Apostolską. Co więcej, powinien troszczyć się nie tylko o prawa osób należących do Kościoła katolickiego, ale także o poszanowanie podstawowych praw wszystkich ludzi¹⁰⁵.

Z kolei trzecią funkcją jest prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego. Do realizacji tej funkcji przedstawiciele dyplomatyczni nie potrzebują żadnych pełnomocnictw, ponieważ wynikają one z listów uwierzytelniających. W relacjach między państwami rokowania mogą mieć na celu zawarcie wielu rodzajów umów nie tylko państwowych, ale też międzyrządowych lub resortowych. W kontekście relacji państw ze Stolicą Apostolską rokowania takie mogą obejmować całokształt spraw związanych z relacjami między państwem a Kościołem. Rokowania mogą, więc dotyczyć

¹⁰³ Por. *Konwencja Wiedeńska o prawie traktatów* z 24 maja 1969 r., Dz. U. 1990 nr 74 poz. 439.

¹⁰⁴ Por. tamże, art. 7.

¹⁰⁵ Por. J. KRUKOWSKI, *Legaci Biskupa...*, s. 213-214.

wypracowania konkordatu lub też innych umów między rządem a Stolicą Apostolską¹⁰⁶.

Czwartą z funkcji dyplomatycznych jest funkcja informacyjna. Jej zakres w stosunku do przedstawiciela dyplomatycznego Stolicy Apostolskiej będzie obejmował przekazywanie informacji nie tylko na temat polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa przyjmującego, sytuacji i nastrojach jego obywateli, ale przede wszystkim informacji o sytuacji i roli Kościoła katolickiego w państwie przyjmującym. Prawodawca podkreśla, że sposób zbierania informacji powinien być zgodny z prawem państwa przyjmującego i zasadami prawa międzynarodowego¹⁰⁷.

Ostatnia z funkcji nazywana jest funkcją promocyjną. Polega ona głównie na popieraniu przyjaznych stosunków między państwem wysyłającym a państwem przyjmującym. W celu realizacji tej funkcji dyplomata powinien działać w dobrej wierze na rzecz wzmocnienia relacji i intensyfikacji współpracy pomiędzy podmiotami prawa międzynarodowego oraz narodami. Jego działalność powinna również przyczyniać się do pokojowego załatwiania spraw międzynarodowych. W kontekście Stolicy Apostolskiej omawiana funkcja ogranicza się w zasadzie do stosunków społecznych, kulturowych, naukowych i ekologicznych. Przedstawiciele dyplomatyczni Stolicy Apostolskiej powinni dbać przede wszystkim o promocję na arenie międzynarodowej praw człowieka i pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych. Ze względu na niezaangażowanie Stolicy Apostolskiej w sprawy polityczne legaci papiescy często pełnili i nadal pełnią funkcję mediacyjną w różnych sporach międzynarodowych. Idee walki o zachowanie pokoju i przestrzegania praw narodów były szczególnie ważne podczas pontyfikatu papieża Jana Pawła II. Przedstawiciele dyplomatyczni Stolicy Apostolskiej podejmowali liczne inicjatywy na rzecz zapobieżenia wybuchowi konfliktów zbrojnych.

¹⁰⁶ Por. KPK83, kan. 365; Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. X, 1.

¹⁰⁷ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 41, n. 1.

Stolica Apostolska bardzo zabiegała o rozwiązanie konfliktu w Iraku, a później o zakończenie interwencji amerykańskiej w tym kraju¹⁰⁸.

4.3. Przywileje i immunitety legatów papieskich jako przedstawicieli dyplomatycznych

Legaci Stolicy Apostolskiej będący jednocześnie przedstawicielami dyplomatycznymi cieszą się takimi samymi przywilejami i immunitetami jak wszyscy inni przedstawiciele dyplomatyczni. W praktyce dyplomatycznej przyjęło się stosowanie zbiorczego terminu „przywileje i immunitety”, chociaż słowo „immunitet” oznacza niepodleganie jurysdykcji sądów i organów państwa przyjmującego i państw tranzytu, a słowo „przywilej” łączy się z różnymi prerogatywami, ulgami, ułatwieniami, zwłaszcza celnymi, protokolarnymi i podatkowymi¹⁰⁹. Racją bytu przywilejów i immunitetów jest swoboda wykonywania przez dyplomatów swoich funkcji urzędowych.

Zakres przywilejów i immunitetów dyplomatycznych jest różny w zależności od funkcji, jaką dana osoba lub grupy osób pełnią w danej misji dyplomatycznej. Ze względu na przysługujące przywileje i immunitety członków misji dyplomatycznej można podzielić na cztery grupy, w których skład wchodzi: 1. szef misji dyplomatycznej oraz członkowie personelu dyplomatycznego misji, 2. członkowie personelu administracyjno-technicznego, 3. członkowie personelu służby misji, niebędący obywatelami państwa przyjmującego, 4. służący prywatni, niebędący obywatelami państwa przyjmującego.

Pierwsza grupa korzysta z przywilejów i immunitetów w najszerszym zakresie. Należą do niej szef misji dyplomatycznej oraz pozostali członkowie personelu dyplomatycznego misji. Do tej grupy zalicza się także członków rodzin personelu dyplomatycznego niebędących obywatelami państwa przyjmującego pozostających z nimi we

¹⁰⁸ Por. J. KRUKOWSKI, *Dyplomacja Stolicy Apostolskiej w okresie pontyfikatu Jana Pawła II*, w: *Servo Veritatis. Materiały międzynarodowej konferencji dla uczczenia dwudziestopięciolecia pontyfikatu Jana Pawła II*, Kraków 2003, s. 358-360.

¹⁰⁹ Por. J. SUTOR, *Leksykon dyplomatyczny*, Warszawa 2005, s. 303.

wspólnocie domowej¹¹⁰. Pomimo tego, że prawo przyznaje taki sam zakres przywilejów i immunitetów wszystkim członkom personelu dyplomatycznego, to jednak w praktyce czynione są pewne gesty pod adresem szefa misji np. w kwestiach protokolarnych i zwolnień celnych.

Druga grupa, czyli członkowie personelu administracyjno-technicznego, korzystają z przywilejów i immunitetów w znacznie okrojonym zakresie. Należne im immunitety ograniczają się do wykonywanych przez nich funkcji urzędowych¹¹¹. W związku z tym, w odróżnieniu do pierwszej grupy, członkowie personelu administracyjno-technicznego, nie korzystają z immunitetów związanych z ich działaniami i aktami dokonywanymi poza przyznanymi im funkcjami urzędowymi. Korzystają oni również z przywilejów celnych, ale w ograniczonym zakresie.

Najwęższy zakres przywilejów i immunitetów przyznano trzeciej i czwartej grupie. Członkowie personelu służby misji, niebędący obywatelami państwa przyjmującego korzystają tylko z immunitetów w sprawach służbowych i zwolnień od podatków od wynagrodzeń. Służącym prywatnym, niebędącym obywatelami państwa przyjmującego, przysługują jedynie zwolnienia od podatków od wynagrodzeń oraz ewentualne dodatkowe przywileje przyznane im przez państwo przyjmujące¹¹².

Pod względem terytorialnym, przywileje i immunitety przysługują członkom misji dyplomatycznej głównie w granicach terytorium państwa przyjmującego. Co więcej, należą się one przedstawicielom dyplomatycznym także podczas przejazdu przez państwa trzecie w celu objęcia swego stanowiska lub powrotu na nie albo też podczas powrotu do swego własnego kraju. Państwo trzecie powinno w takim wypadku przyznać dyplomacie nietykalność oraz wszelkie inne immunitety niezbędne dla zapewnienia mu przejazdu lub powrotu. To samo stosuje się również do wszystkich członków jego rodziny,

¹¹⁰ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 1.

¹¹¹ Por. tamże, art. 37 n. 2.

¹¹² Por. tamże, art. 37 n. 4.

którzy bądź towarzyszą przedstawicielowi dyplomatycznemu, bądź podróżują oddzielnie w celu połączenia się z nim lub powrotu do swego kraju¹¹³.

Jeśli chodzi o zakres czasowy, przywileje i immunitety dyplomatyczne przysługują członkom misji z chwilą przekroczenia granicy państwa wysyłającego, w czasie przejazdu przez terytorium państwa trzeciego oraz rzecz jasna podczas pobytu na terytorium państwa przyjmującego. Przystają one przysługiwać z chwilą opuszczenia przez członka misji kraju lub z upływem rozsądnego terminu, w którym mógłby to uczynić. Warto zauważyć, że nie wszystkie immunitety wygasają w sytuacjach przedstawionych wyżej. Immunitet trwa nadal w odniesieniu do aktów dokonywanych przez taką osobę w toku pełnienia jej funkcji jako członka misji¹¹⁴.

Przywileje i immunitety dyplomatyczne można podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich obejmuje przywileje i immunitety osobowe – przysługujące osobiście członkom misji dyplomatycznej. Do drugiej grupy należą przywileje i immunitety rzeczowe odnoszące się do mienia personelu dyplomatycznego, pomieszczeń, transportu i łączności misji. Wśród przywilejów i immunitetów o charakterze osobowym wyróżnia się m.in. nietykalność osobistą, nietykalność rezydencji, dokumentów i korespondencji osoby uprawnionej, immunitet jurysdykcyjny, przywileje skarbowe i celne, zwolnienie od opłat celnych, podatków i innych pokrewnych należności w odniesieniu do przedmiotów przeznaczonych do osobistego użytku osoby uprawnionej, zwolnienie od rewizji osobistej i rewizji bagażu, swobodę poruszania się i podróżowania po terytorium państwa przyjmującego, prawo używania flagi i godła (dotyczy szefa misji) oraz zwyczajowy przywilej pierwszeństwa¹¹⁵. Przywileje i immunitety o charakterze rzeczowym to: nietykalność pomieszczeń misji, archiwów, dokumentów, korespondencji urzędowej misji oraz poczty dyplomatycznej. Do grupy tej należą również: swoboda porozumiewania się oraz zwolnienie

¹¹³ Por. tamże, art. 40 n. 1.

¹¹⁴ Por. tamże, art. 39 n. 2.

¹¹⁵ Por. tamże, art. 30-40.

od opłat celnych, podatków i innych pokrewnych należności w odniesieniu do przedmiotów przeznaczonych do użytku urzędowego misji. Prawo używania flagi i godła dotyczy w tym przypadku ich umieszczania na pomieszczeniach urzędowych misji¹¹⁶.

Nietykalność osobista przedstawicieli dyplomatycznych, w tym również przedstawicieli dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej, uważa się za najważniejszy i najstarszy, bo sięgający starożytności immunitet. Korzystają z niego nie tylko szefowie misji, ale również członkowie personelu administracyjnego i technicznego misji, łącznie z członkami ich rodzin oraz członkowie personelu służby misji¹¹⁷. Osoby należące do dwóch ostatnich grup nie mogą jednak posiadać obywatelstwa państwa przyjmującego lub stałego zamieszkania w państwie przyjmującym. Nietykalność oznacza, że osoba ciesząca się tym przywilejem nie podlega żadnej formie przymusu. W szczególności nie podlega ona aresztowaniu ani zatrzymaniu w żadnej formie¹¹⁸. Przywilej nietykalności osobistej może ulec ograniczeniu jedynie w wyjątkowych sytuacjach. Przyczyną może być obrona konieczna i zastosowanie innych środków, których celem jest zapobieżenie popełnienia czynów przestępczych wobec obywateli oraz wobec państwa. Zatrzymanie wynikające z takich sytuacji może mieć jednak tylko charakter chwilowy, tzn. do czasu przekazania osoby zatrzymanej do dyspozycji szefa misji dyplomatycznej lub władz państwa wysyłającego¹¹⁹. Państwo przyjmujące zobligowane jest do traktowania przedstawiciela dyplomatycznego z należyтым szacunkiem, jak również do podjęcia wszelkich możliwych kroków w celu zapobieżenia zamachowi na jego osobę, jego wolność lub godność¹²⁰. Uszczegółowieniem postanowień Konwencji Wiedeńskiej z 1961 roku w zakresie ochrony przed naruszeniem nietykalności osobistej przedstawicieli dyplomatycznych jest Konwencja Organizacji

¹¹⁶ Por. tamże, art. 20-28.

¹¹⁷ Por. tamże, art. 37 n. 1-2.

¹¹⁸ Por. tamże, art. 29.

¹¹⁹ Por. J. SUTOR, *Prawo dyplomatyczne...*, s. 247-248.

¹²⁰ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 29.

Narodów Zjednoczonych o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej¹²¹.

Mówiąc o przywilejach i immunitetach warto wspomnieć jeszcze o precedencji wśród dyplomatów. Według zasad precedencji określonych przez prawo dyplomatyczne, pierwszeństwo jest określane na podstawie dwóch kryteriów. Pierwszym z kryteriów jest klasa, do której należą. Następnie w ramach danej klasy liczy się data złożenia listów uwierzytelniających lub wprowadzających. Pierwszeństwo przyznaje się, więc w pierwszej kolejności reprezentantom pierwszej klasy (ambasadorowi, nuncjuszowi), zaś w ramach tej klasy dyplomacie, który swoją misję pełni najdłużej.

Na podstawie dawnego zwyczaju, potwierzonego prawem międzynarodowym, przedstawiciel dyplomatyczny Stolicy Apostolskiej, niezależnie od klasy i daty akredytacji, korzysta z przywileju pierwszeństwa przed wszystkimi pozostałymi szefami misji w państwie przyjmującym. Możliwość stosowania tej praktyki potwierdzona została najpierw w Regulaminie Wiedeńskim¹²², a następnie w Konwencji Wiedeńskiej¹²³. Status taki przedstawiciele Papieża mają głównie w państwach katolickich, utrzymujących pełne stosunki dyplomatyczne ze Stolicą Apostolską. W państwach tych pełnią oni zazwyczaj funkcję dziekana korpusu dyplomatycznego¹²⁴.

Zadania dziekana korpusu dyplomatycznego są niewielkie, ale mają pewne znaczenie praktyczne. Mają one przede wszystkim charakter kurtuazyjny i protokolarny. Do zadań dziekana korpusu dyplomatycznego należy reprezentowanie korpusu wobec władz państwa przyjmującego. Realizując to zadanie dziekan m.in. przemawia na

¹²¹ Por. Dz. U. 1983 nr 27 poz 168.

¹²² Por. *Regulamin w sprawie stopni pierwszeństwa agentów dyplomatycznych* z 19 marca 1815 r., art. 4, w: *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów*, t. I, opr. L. Gelberg, Warszawa 1954, s. 20.

¹²³ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 16, 3.

¹²⁴ Termin „korpus dyplomatyczny” oznacza wszystkich członków personelu dyplomatycznego akredytowanych w danym państwie. Nie posiada on osobowości prawnej i istnieje na mocy powszechnie stosowanego zwyczaju międzynarodowego.

państwowych uroczystościach, składa życzenia głowie państwa przyjmującego. Do jego obowiązków należy także pomoc nowo przybyłym szefom misji dyplomatycznej w kwestiach dotyczących miejscowych zwyczajów i protokołu dyplomatycznego. Dziekan korpusu dyplomatycznego dba również o to, aby członkowie korpusu mogli korzystać z przysługujących im przywilejów i immunitetów. Interweniuje on u miejscowych władz w przypadku, gdy sytuacja misji dyplomatycznej ulegnie z jakichś przyczyn pogorszeniu szczególnie jeśli chodzi o zagrożenie bezpieczeństwa misji¹²⁵.

4.4. Zadania przedstawicieli Stolicy Apostolskiej przy organizacjach międzynarodowych

Motywym przewodnim współpracy Stolicy Apostolskiej z różnego rodzaju organizacjami międzynarodowymi jest promocja dobra wspólnego w wymiarze międzynarodowym. Zadania tych przedstawicieli wymienione zostały w Motu proprio Pawła VI¹²⁶. Należą do nich: dokładne analizowanie programów ustalonych przez organizacje międzynarodowe, regularne informowanie Stolicy Apostolskiej o działalności tych organizacji, popieranie współpracy między instytucjami zajmującymi się niesieniem pomocy i wychowaniem prowadzonymi przez Kościół oraz popieranie i rozwijanie działalności katolickich organizacji międzynarodowych.

Analizowanie programów organizacji oraz informowanie o działaniach podejmowanych przez daną organizację jest podstawową funkcją przedstawicieli Stolicy Apostolskiej. Zdobyte informacje przedstawiciele ci przekazują do Sekretariatu Stanu albo do innych zainteresowanych dykasterii Kurii Rzymskiej. Przedstawiciele muszą, więc utrzymywać bezpośrednie kontakty z organami organizacji, a głównie z ich sekretarzami¹²⁷.

Jeśli zaś chodzi o popieranie współpracy między instytucjami zajmującymi się niesieniem pomocy i wychowaniem, to musi się

¹²⁵ Por. J. SUTOR, *Prawo dyplomatyczne...*, s. 170.

¹²⁶ Por. Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, n. XI.

¹²⁷ Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne...*, s. 165-166.

ono odbywać w zgodności z miejscowymi biskupami. Poparcie to powinno mieć miejsce bez względu na to czy dana instytucja ma charakter państwowy czy też nie. Co więcej podczas wykonywania swoich zadań przedstawiciele papieża powinni współpracować z biskupami państwa na terenie, którego organizacja ma swoją siedzibę oraz z legatem ustanowionym przy Kościele partykularnym i władzach państwowych.

4.5. Zakończenie misji przedstawiciela dyplomatycznego Stolicy Apostolskiej

Misja legata papieskiego będącego jednocześnie przedstawicielem dyplomatycznym, oprócz przyczyn przewidzianych w prawie kanonicznym, może ustać także z przyczyn przewidzianych przez zwyczaj oraz prawo międzynarodowe. O zakończeniu misji przedstawicieli dyplomatycznych w sposób szczegółowy traktuje wiele razy już cytowana Konwencja Wiedeńska. Wśród okoliczności zakończenia misji przedstawiciela dyplomatycznego wymienia się: odwołanie przez państwo wysyłające w związku z upływem terminu, na jaki dana osoba została mianowana przedstawicielem dyplomatycznym, uznanie dyplomaty za *persona non grata* lub osobę niepożądaną, zerwanie stosunków dyplomatycznych między państwem przyjmującym a wysyłającym, stałe lub czasowe odwołanie misji dyplomatycznej oraz konflikt zbrojny¹²⁸.

Katalog przyczyn ustania misji dyplomatycznej, który zawiera Konwencja Wiedeńska nie jest katalogiem zamkniętym. Szeroki jest bowiem zakres przyczyn wypracowany na bazie praktyki międzynarodowej. Wymienia się wśród nich m.in. zawieszenie stosunków dyplomatycznych, tymczasowe lub definitywne wycofanie szefa misji, powody natury organizacyjnej, kadrowej, osobistej, odwołanie w związku z niewłaściwym zachowaniem się dyplomaty, np. naruszenie przepisów lub obyczajów w państwie przyjmującym, prowadzenie działalności niezgodnej ze statusem członka misji dyplomatycznej,

¹²⁸ Por. *Konwencja Wiedeńska*, art. 43-45.

rezygnację z zajmowanego stanowiska, ekspulsję, czyli wydalenie, dezercję, śmierć dyplomaty¹²⁹.

Zakończenie

Zwyczaj wysyłania przez papieży swoich przedstawicieli, oparty na prymacie Biskupa Rzymskiego, sięga pierwszych wieków historii Kościoła. Stali przedstawiciele byli pierwowzorem stałych misji dyplomatycznych. Charakter instytucji legatów papieskich zmieniał się na przestrzeni dziejów. Legaci byli początkowo wysyłani do realizacji zadań o charakterze wewnątrzkościelnym, głównie na synody partykularne i sobory, z czasem zaczęli pośredniczyć w relacjach między Papieżem a monarchami. Obecnie misja legatów ma charakter wielowymiarowy. Reprezentują oni Biskupa Rzymu i Stolicę Apostolską we wszystkich Kościołach partykularnych i w niemalże wszystkich państwach na świecie i na forach wielu organizacji międzynarodowych.

Wśród legatów papieskich wyróżnić można dwie grupy, tzn. tych, których dotyczą jedynie normy prawa kościelnego, oraz tych, których status prawny jest uregulowany jednocześnie normami prawa kościelnego i prawa międzynarodowego. Legaci należący do pierwszej grupy są nazywani delegatami apostolskimi. Pełnią oni swoją misję jedynie przy episkopatach Kościołów partykularnych. Ich zadania odnoszą się więc jedynie do relacji wewnątrzkościelnych, a co za tym idzie nie dotyczą ich w żadnym zakresie normy prawa międzynarodowego. Legaci papiescy należący do drugiej grupy, pełnią swoją misję jednocześnie w odniesieniu do Kościołów partykularnych i państw. Ich zdolność do działania w relacjach z państwami wynika z podmiotowości publicznoprawnej Stolicy Apostolskiej, która jako specyficzny podmiot prawa międzynarodowego, działa na arenie międzynarodowej na równi z państwami i innymi podmiotami. Stąd też przedstawiciele dyplomatyczni Stolicy Apostolskiej na gruncie prawa międzynarodowego mają taki sam status prawny, jak dyplomaci innych państw.

¹²⁹ Por. J. SUTOR, *Prawo dyplomatyczne...*, s. 166-180.

W związku z tym należy podkreślić, że legaci papiescy działają w dwóch płaszczyznach: doczesnej i duchowej. Ich specyfika działania wynika ze szczególnej roli jaką mają do spełnienia we współczesnym świecie.

The position of papal Legates in canon and international law

The key issue discussed by the author is the issue of the legal position of papal legates in canon and international law. The author presents first the historical aspect of the institution of the papal legates and argues that from the beginning of the Church the legates were present in it. The development of the Church and the increase in the number of followers and the emergence of new problems made it impossible for the Roman Pontiff a personal presence in the local Churches, hence he was sending his representatives to them. As a rule, they did not have jurisdiction, but they performed diplomatic functions, and other tasks Church entrusted to them. The Middle Ages strengthened the position of papal legates. From the ninth century, a new quality appeared in their activities. They were sent to lay rulers of various countries to guard the affairs of the Church. In the thirteenth century, the office of the Apostolic Nuncio appears and further clarification of the rights of the papal legates. Unfortunately, their great power, and in fact its abuse, caused conflicts with local Ordinaries and state rulers. Hence, attempts were made to regulate the activities of the legates. It was not until the fifteenth century, however, with the emergence of new state organisms, that stabilization in church and state diplomacy occurred. Subsequent centuries brought weakness to the activity of diplomacy of the Holy See; only in the nineteenth century, and more specifically after the Congress of Vienna, its revival took place. During World War I and World War II, papal legates focused on efforts to stop war conflicts and helping victims of wars. Currently, legates are established at local Churches, by the State governments and international organizations. Canon and international law defines their tasks, depending on the subject at which they act. By fulfilling the mission of representing the Bishop of Rome, they express his concern for the unity of the Church, and also show his commitment to the problems of all mankind.

SŁOWA KLUCZOWE: Biskup Rzymski; legat papieski; prawo kanoniczne; prawo międzynarodowe; pozycja prawna; Stolica Apostolska

KEYWORDS: Roman Bishop; papal legate; canon law; international law; legal position; Holy See

NOTA O AUTORZE:

KS. PROF. DR HAB. JÓZEF ZDZISŁAW WROCEŃSKI – kapłan Zgromadzenia Księży Sercanów, profesor nauk prawnych w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 1999-2005 prodziekan, a w latach 2005-2012 dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW; kierownik Katedry Ustroju Kościoła i Kanonicznych Form Życia Konsekrowanego. Specjalista z zakresu kanonicznego prawa osobowego; zajmuje się również strukturą wewnętrzną Kościoła i jego relacjami z państwem. Autor licznych publikacji. Członek Consociatio Internationalis Iuris Canonici Promovendo (Rzym), Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. Redaktor Naczelny wydziałowego kwartalnika „Prawo Kanoniczne”, Zastępca Redaktora Naczelnego czasopisma „Kościół i Prawo” oraz członek kilkunastu redakcji i rad naukowych czasopism.